

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

Навчально-науковий інститут педагогіки і психології

кафедра соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності

Навчально-наукового
інституту педагогіки і психології

Світлана КОНДРАТЮК

28 серпня 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ КОМУНІКАТИВНА КУЛЬТУРА

галузь знань 02 Культура і мистецтво
(шифр і назва галузі знань)

спеціальність 028 Менеджмент соціокультурної діяльності
(шифр і назва спеціальності)

освітня програма Менеджмент соціокультурної діяльності
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
(назва)

мова навчання українська

Погоджено науково-методичною
комісією ННПП

28 серпня 2024 р.

Голова _____

Юлія БОНДАРЕНКО, доктор
педагогічних наук, професор

СУМИ 2024

Розробник:

ЗНОБЕЙ Олексій Володимирович, старший викладач кафедри соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності

Протокол № 1 від 28 серпня 2024 року.

Завідувач кафедри
канд. пед. наук, доцент

Анжела ПОЛЯНИЧКО

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 5	бакалавр	Обов'язкова	
		Рік підготовки:	
1-й			
Семестр			
Загальна кількість годин – 150		1-й	
		Лекції	
		30 год.	
		Практичні, семінарські	
		38 год.	
		Лабораторні	
		-	
		Консультації	
		2 год.	
		Самостійна робота	
80 год.			
Вид контролю: залік			

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою дисципліни «Комунікативна культура» є надати студентам цілісне уявлення про феномен комунікації, основні напрямки загальної теорії комунікації та дослідження конкретних форм і засобів комунікації в сучасному світі, про основні поняття та моделі комунікації, а також комунікаційні технології в інформаційному суспільстві, надати розуміння сутності основних понять комунікації в професійній діяльності, місця комунікативного процесу в суспільно-політичному житті.

Завдання полягає в тому, щоби:

- сформувати професійну комунікативну компетентності;
- вміти володіти понятійним апаратом у теорії комунікації;
- вміти розрізняти типи дискурсів, мовленнєвих актів, тактик та стратегій спілкування, аналізувати соціокультурні чинники та розмаїття засобів комунікації;
- бути здатним застосовувати набуті знання та вміння на робочому місці та реальному житті.
- розглянути особливості комунікації в професійній діяльності;
- обґрунтувати форми і формати професійної комунікації та масової комунікації;
- вивчити прийоми і методи впливу на різні аудиторії;
- розкрити характерні особливості різних видів і типів комунікації;
- сформувати розуміння особливостей мовної та невербальної комунікації її різновидів;
- з'ясувати характерні особливості, види та типи аудиторій щодо сприйняття інформації;
- проаналізувати використання ефектів в масовій комунікації.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних **компетентностей**:

ЗК 04. Здатність спілкуватися іноземною мовою.

ЗК 09. Навички міжособистісної взаємодії.

ЗК 10. Здатність працювати в команді.

СК 05. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (експертами з інших галузей / видів економічної діяльності), налагоджувати ефективну взаємодію державних, громадських і комерційних організацій на підґрунті соціального партнерства та соціальної відповідальності.

СК 09. Здатність встановлювати ефективну комунікацію та доводити знання і власні висновки до фахівців різних галузей та нефахівців.

Програмні результати навчання :

ПРН 8. Автономно приймати рішення в складних і непередбачуваних ситуаціях

ПРН 11. Організувати спільну діяльність фахівців різних галузей і непрофесіоналів, здійснювати їх підготовку до виконання завдань соціальної роботи, ініціювати командування та координувати командну роботу

ПРН 17. Самостійно будувати та підтримувати цілеспрямовані, професійні взаємини з широким колом людей, представниками різних спільнот і організацій, аргументувати, переконувати, вести конструктивні переговори, результативні бесіди, дискусії, толерантно ставитися до альтернативних думок.

Очікувані результати навчання. У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- про витоки, основні етапи розвитку та сучасні теорії комунікації;
- про моделі комунікації та комунікативного акту і функції комунікації в людському суспільстві;
- одиниці аналізу комунікації; форми комунікації; основні види комунікації;
- основні елементи комунікаційного процесу;
- про сутність і специфіку міжособистісної, групової та масової комунікації;
- про основні комунікативних бар'єри;
- специфіку комунікацій в діяльності фахівця з соціальної роботи;
- комунікативні завдання фахівця із соціальної роботи;
- базисні комунікативні вміння фахівця із соціальної роботи;
- структура комунікативної діяльності фахівця із соціальної роботи;
- основи вербальної і невербальної комунікації фахівця із соціальної роботи;
- способи розвитку комунікативної компетентності фахівця з соціальної роботи;

вміти:

- використовувати основні прийоми комунікації;
- використовувати психологічні техніки комунікації в діяльності в галузі соціальної роботи;
- розвивати уміння вербальної і невербальної комунікації;
- складати і оформляти документи відповідно до правил в залежності від призначення, змісту і виду документа;
- уніфікувати тексти службових документів;
- кваліфіковано дослідити склад документації установи, організації, підприємства.
- Проводити діагностику комунікативних процесів і комунікативної компетентності;
- аналізувати комунікативні процеси і явища.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 150 годин / 5 кредитів ECTS.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні аспекти комунікації

Тема 1. Розвиток теорії комунікації

Пропонується визначення поняття «інформація», «комунікація», «спілкування», їх взаємозв'язок; виділяються фактори успішної та неуспішної комунікації; досліджуються підходи до розуміння комунікації з часів античності до наших днів, наукові традиції, які вплинули на становлення теорії комунікації; наводяться конкретно-наукові підходи до вивчення комунікації.

Тема 2. Комунікативний процес як основа спілкування

Розглядається комунікативний процес та його структура, аналізуються моделі комунікації як трансмісії, ритуалу, привернення уваги і рецепції; ефекти комунікації як бажана ціль при інтеракції; закони комунікації як нежорсткі тенденції спілкування.

Тема 3. Аудиторія комунікації, фігура комунікатора

Комунікативна діяльність передбачає знання характеристик комунікатора, аналіз змісту інформації й аналіз аудиторії. На ефективність сприйняття інформації аудиторією впливають культурний, освітній, соціальний рівні комуніканта. У 80-х рр. ХХ ст. Дж. Голдхабер створив харизматичну модель мережі, де доводив, що телебачення більше діє на емоції, ніж на розум. Тому успіх телепередач менше пов'язаний з інформаційним змістом, а безпосередньо залежить від „харизми” особи на екрані. На основі цього виділив три типи харизматичної особистості (герой, антигерой, містична особистість). Значна роль у процесі комунікації належить фігурі комунікатора. Серед властивостей комунікатора виділяють авторитетність, надійність, престижність. Важлива роль належить соціальному статусові і престижеві (люди престижу і лідери думок). Стратегічна комунікація включає визначення проблеми, планування і програмування, дії і комунікація, оцінка програми.

Тема 4. Комунікація у суспільстві

Розглядаються функції та роль комунікації у суспільстві; природні та штучні комунікативні системи; загальнонаукові та спеціально-наукові методи вивчення комунікації.

Вводиться поняття дискурсу, аналізуються основні комунікативні дискурси, а саме: теле- і радіодискурс, літературний дискурс, дискурс у сфері PR, рекламний дискурс, політичний дискурс, тоталітарний дискурс, неофіційний дискурс, релігійний дискурс, неправдивий дискурс, лайливий дискурс, етикетний дискурс, фольклорний дискурс, міфологічний дискурс.

Тема 5. Класифікація форм комунікації.

Розглядаються історично укладені форми комунікації; особливості мовної комунікації, зокрема специфіка усних комунікації, їх типологізація,

структура публічного виступу та рекомендації для представлення промов; комунікації з використанням письмової мови; спічрайтинг.

Змістовий модуль 2. **Професійна та ділова комунікація. Їх зміст, функції**

Тема 6. Інформаційний простір держави.

Попри те, що нині існують різні визначення сутності інформаційного простору. Під цим поняттям слід розуміти множину текстових, аудіо- чи відеоповідомлень, які були передані й отримані відповідною аудиторією, на певну частину чи на цілу територію держави. Деякі вчені (З. В. Партико) вважають, що до цього треба додати не лише ті повідомлення, які вже оприлюднені, а й такі, що плануються оприлюднити. З огляду на розгалуженість і масштабність охоплення аудиторії власними мас-медіа, виділять два типи держав: інформаційно незалежні й інформаційно залежні. В Україні інформаційним простором керують законодавчі, виконавчі, судові органи влади та громадські організації. Саме вони визначають інформаційну політику держави, яка спрямована на її інформаційну безпеку.

Тема 7. Ділова, спеціалізована та професійна комунікація.

Розглядаються відмінності між письмовим і усним повідомленням. Окрім традиційних жанрів газетно-журнальної публіцистики вивчаються специфічні жанри публіцистики: бекграунди (інформація поточного подієвого характеру, однак новина, яка міститься в ній, не є сенсацією), прес-реліз, ньюс-реліз, факс- реліз (повідомлення, що містять важливу новину або корисну інформацію для великої аудиторії), кейс-історія (використовується для розповіді про переваги продукту, при вирішенні якоїсь проблемної ситуації, розрізняють також факт- лист, форму „питання – відповідь” та ін.), біографії, біографія-конспект, біографія-розповідь, біографія-оповідання (форма подання біографії залежить від цільової аудиторії: біографія-конспект переважає для інформування внутрішньої громадськості; біографія-розповідь призначена для ЗМІ у виді готового до друку тексту, біографія-оповідання здебільшого використовують в політичних, пропагандистських цілях(листівки, буклети, брошури)). Друковану комунікацію як різновид комунікації вважав представник Празької лінгвістичної школи І. Вахек.

Тема 8. Зміст и функції ділової та професійної комунікації.

Вивчається ділова комунікація як спосіб організації та оптимізації того чи іншого виду діяльності (професійного, виробничого, наукового, комерційного, політичного тощо). Функції ділової комунікації (інструментальна, інтегративна, трансляційна, соціального контролю, соціалізації, експресивна). Комунікативна компетентність як сукупність знань, умінь і навичок. Види та засоби спілкування, види слухання, зворотній зв'язок, комунікативні типи партнерів, технології і прийоми впливу на людей, самопрезентація. Особливості складання резюме як виду самопрезентації.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
		л	п/с	лаб	ср		л	п/с	лаб	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Змістовий модуль 1. Міжнародна соціальна робота як транснаціональна діяльність соціальних працівників										
Тема 1. Розвиток теорії комунікації	16	2	4		10					
Тема 2. Комунікативний процес як основа спілкування	18	4	4		10					
Тема 3. Аудиторія комунікації, фігура комунікатора	18	4	4		10					
Тема 4. Комунікація у суспільстві	18	4	4		10					
Тема 5. Класифікація форм комунікації	20	4	6		10					
Разом за змістовим модулем 1	90	18	22		50					
Змістовий модуль 2. Професійна та ділова комунікація. Їх зміст, функції										
Тема 6. Інформаційний простір держави	18	4	4		10					
Тема 7. Ділова, професійна та спеціалізована комунікація.	20	4	6		10					
Тема 8. Зміст і функції ділової та професійної комунікації.	20	4	6		10					
Консультації	2									
Разом за змістовим модулем 2	60	12	16		30					
Усього годин	150	30	38		80					

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	К-сть годин
1	Розвиток теорії комунікації	4
2	Комунікативний процес як основа спілкування	4
3	Аудиторія комунікації, фігура комунікатора	4
4	Комунікація у суспільстві	4
5	Класифікація форм комунікації	6
6	Інформаційний простір держави	4
7	Ділова комунікація, професійна комунікація та спеціалізована комунікація	6
8	Зміст і функції ділової та професійної комунікації.	6
Разом		38

6. Самостійна робота

Самостійна робота студентів включає опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу, вивчення окремих питань, що не були розглянуті в курсі лекцій, підготовку до практичних занять, яка передбачає, зокрема, виконання системи вправ практичного (аналітичного) та творчого характеру та конспектування статей.

Таблиця 4

№ з/п	Тема	Кількість годин
1	Розвиток теорії комунікації	10
2	Комунікативний процес як основа спілкування	10
3	Аудиторія комунікації, фігура комунікатора	10
4	Комунікація у суспільстві	10

5	Класифікація форм комунікації	10
6	Інформаційний простір держави	10
7	Ділова, професійна спеціалізована комунікація	10
8	Зміст и функції ділової професійної комунікації	10
	Разом	80

7. Індивідуальне навчально-дослідне завдання

- не передбачено

8. Методи навчання

Лекція (лекція-доповідь, лекція-бесіда, лекція-дискусія). В ході лекцій за характером логіки пізнання впроваджуються аналітичний, синтетичний, індуктивний та дедуктивний методи. За рівнем самостійної розумової діяльності – проблемний вклад та частково-пошуковий метод.

Практичні заняття, які включають заняття для закріплення і систематизації знань та придбання практичних навичок, а також заняття для вивчення нового матеріалу.

9. Методи контролю

Основні методи діагностики успішності навчання – письмові роботи, контрольне тестування, усний контроль (на кожному практичному занятті), іспит.

Поточний контроль рівня знань студентів

Перевірка студентами вивченого матеріалу, визначення ступеня його засвоєння, вироблення навчальних та дослідницьких навичок, формування вміння самостійної роботи з текстами та спроможності їх осмислення і інтерпретації; а також вироблення навичок письмової та усної самопрезентації.

Поточний контроль буде здійснюватися за трьома напрямками:

- контроль за систематичністю та активністю роботи на семінарських заняттях;
- контроль за виконанням завдань для самостійного опрацювання поза рамками аудиторних занять;
- контроль за рівнем засвоєння та творчого опрацювання у вигляді індивідуальних завдань.

Підсумковий контроль є відображенням рівня опрацювання

студентом теоретичного та практичного матеріалу, рівня засвоєння ним вказаного матеріалу. Підсумковий контроль відображає результат накопичення студентом балів (від 1 до 100 балів) в процесі поточної навчальної діяльності.

Повний і остаточний підсумок вивчення студентами навчальної дисципліни здійснюється під час семестрового (академічного) контролю.

При семестровому контролі враховуються результати всіх попередніх видів контролю вивчення навчальної дисципліни.

Загальна підсумкова оцінка з навчальної дисципліни виводиться із суми балів за поточну успішність та за іспит.

10. Питання для підсумкового контролю

1. Взаємозв'язок понять «інформація», «комунікація», «спілкування».
2. Фактори успішної та неуспішної комунікації.
3. Традиції, що вплинули на розвиток теорії комунікації.
4. Конкретно-наукові підходи до вивчення комунікації.
5. Герменевтика. Гомілетика.
6. Теорія аргументації.
7. Неориторика.
8. Теорія інформаційного суспільства.
9. Комунікативістика / комунікологія.
10. Модель комунікації як трансмісії.
11. Моделі комунікації ритуалу, привернення уваги та рецепції.
12. Ефекти комунікації.
13. Закони комунікації.
14. Функція та роль комунікації у суспільстві.
15. Аудиторія комунікації.
16. Фігура комунікатора.
17. Природні та штучні комунікативні системи.
18. Загальнонаукові методи вивчення комунікації.
19. Спеціально-наукові методи вивчення комунікації.
20. Газетний дискурс, теле- і радіодискурс.
21. Відмінності між письмовим і усним повідомленням.
22. Традиційні жанри газетно-журнальної публіцистики.
23. Специфічні жанри публіцистики (бекграунди, ньюс-реліз, факс-реліз, кейс-історія біографії, біографія-конспект, біографія-розповідь, біографія- оповідання).
24. Друкована комунікація як різновид комунікації.
25. Форми комунікації.
26. Особливості вербальної комунікації. Усні вербальні комунікації, їх типологізація.
27. Структура публічного виступу та рекомендації для представлення промови. Види промов.
28. Комунікації з використанням письмової мови.
29. Спічрайтинг.
30. Походження невербальної комунікації, її взаємозв'язок із вербальною комунікацією.
31. Ситуативні змінні невербальної комунікації, проксеміка.
32. Автокомунікація, міжособистісна, групова комунікація.
33. Специфіка масової комунікації.
34. Мас-медійні та рекламні комунікації.
35. Політичні, пропагандистські, агітаційні комунікації.
36. Віртуальні та PR- комунікації.
37. Ділова бесіда.
38. Переговори, службова телефона розмова.

39. Дискусія.
40. Нарада.
41. Просторові норми ділової комунікації.
42. Ділова комунікація як спосіб організації та оптимізації.
43. Функції ділової комунікації.
44. Комунікативна компетентність як сукупність знань, умінь і навичок.
45. Види та засоби спілкування.
46. Особливості складання резюме як виду самопрезентації.

11. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний контроль			Модульний контроль 1	Модульний контроль 2	Підсумковий контроль	Сума балів
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Змістовий модуль 3				
25	15				60	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		Для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C		
70-74	D		
60-69	E	задовільно	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

12. Методичне забезпечення

1. Робоча програма навчальної дисципліни.
2. Конспект лекцій з дисципліни. 3. Презентації з тем лекцій.
4. Плани семінарських занять.
5. Тестові завдання з дисципліни.
6. Завдання для підсумкового контролю знань.

13. Рекомендована література

Основна

1. Актуальні проблеми формування та розвитку європейського інформаційного простору: кол. моногр./ за заг. ред. Є.Б.Тихомирової.- Луцьк: ВМА «Терен», 2012.- 354 с.
2. Абрамович С. Мовленнєва комунікація: підручник / С. Абрамович, М. Чікарькова. – К.: Центр навчальної літератури, 2004.-472 с.
3. Антошкин В.Н. Коммуникативная деятельность в социальной работе /В. Н. Антошкин; М-во образования Рос. Федерации, Башк. гос. ун-т. - Уфа: БашГУ, 2003. – 224 с.
4. Вацлавик П. Прагматика человеческих коммуникаций. – М.: Эксмо- Пресс, 2000. – 320 с.
5. Галл Дж. Мас-медіа, комунікація, культура. Глобальний підхід / Джеймс Галл : Переклад з англійської / За ред. О. Грищенка та Н. Гончаренко. – К.: Видавництво „К.І.С.”, 2002. – 264 с.
6. Іванов В. Основні теорії масової комунікації і журналістики : Навчальний посібник / Валерій Іванов. – К.: Академія Української преси, Центр Вільної Преси, 2010. – 258 с.
7. Іванов В. Соціологія масової комунікації: Навчальний посібник. – К.: ВПЦ "Київський університет", 2000. – 210 с.
8. Карпчук Н.П. Теорія та практика комунікацій : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл./ Наталья Петровна Карпчук.- Луцьк: Вежа –Друк, 2013.-248 с.
9. Кашкин В.Б. Введение в теорию коммуникации: Учеб. пособие. – Воронеж: Изд-во ВГТУ, 2000. – 175 с.
10. Квіт С. Масові комунікації: підручник / С.Квіт. – К.: Вид. дім, „Києво- Могилянська академія”, 2008- 206 с.
11. Комунікативний менеджмент: навчальний посібник / М. І. Васильченко, В. В. Гришко. - Полтава: ПолтНТУ, 2018. - 208 с. 10. Комунікації в публічному адмініструванні : конспект лекцій / [О. В. Шибаніна, В. П. Клочан, С. І. Тищенко та ін.]. - Миколаїв : МНАУ, 2018. - 200 с.
12. Комунікації в публічному управлінні: аспекти організаційної культури та ділового спілкування : навч. посіб. / уклад.: Гошовська В. А. та

ін. — Київ : К.І.С., 2016. — 130 с.

13. Комунікації в публічному управлінні : навч. посіб. / В. М. Дрешпак. - Д. : ДРІДУ НАДУ, 2015. - 168 с.

14. Коноваленко М. Ю. Теорія комунікації / В. А. Коноваленко, М. Ю. Коноваленко. М : Юрайт, 2012. - 415 с.

15. Корнєв М. Н., Фомічова В. М. Психологія масової поведінки / Ін-т післядипломної освіти Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка.— К., 2000.

16. Лубкович І. Соціологічні методи збору інформації // Лубкович І. Соціологія і журналістика: Навчальний посібник. – Львів: Видав. Центр ЛНУ імені Івана Франка, 2002. – С.37–80.

17. Мак-Квейл Д. Теорія масової комунікації / Девід Мак-Квейл / перекл. з англ. О. Возьна, Г. Сташків. – Львів : Літопис, 2010. – 583 с.

18. Основы теории коммуникации: Учебник / под ред. проф. М. А. Василика. – М.: Гардарики, 2003. – 615 с.

19. Равен Д. Компетентность в современном обществе: Выявление, развитие и реализация /Д. Равен; - М.: Когито-центр, 2002. – 395 с.

20. Різун В. В. Теорія масової комунікації / В.В. Різун.— К.: Видавничий центр — Просвіта, 2008.— 260 с.

21. Уайменн Д.М., Джайлс Г. Коммуникация в межличностных и социальных отношениях//Перспективы социальной психологии.- М.: Эксмо, 2001 – С. 342371.

22. Шарков Ф.И. Основы теории коммуникации : учебник / Шарков Ф.И. – М. : Изд. дом «Соц. отношения», изд-во «Перспектива», 2003. – 248 с.

Додаткова

1. Аронсон Э. Социальная психология. Психологические законы поведения человека в социуме / Э. Аронсон, Т. Уилсон, Р. Эйкерт. – СПб.: Пройм -Еврознак, 2004. – 560 с.

2. Быкова Т.А. Кузнецова Т.В. Подготовка совещаний и собраний: Практическое пособие. – М.: «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 2000. – 76 с.

3. Вацлавик П. Прагматика человеческих коммуникаций. – М.: Эксмо- Пресс, 2000. – 320 с.

4. Лассвелл Г. Структура и функции коммуникации в обществе // М.М. Назаров. Массовая коммуникация в современном мире: методология анализа и практика исследований. - М., 2003.

5. Лещев С. В. Коммуникативное, следовательно, коммуникационное. М., 2002.

6. Луман Н. Общество как социальная система. -М., 2004;

7. Назаров М. М.. Массовая коммуникация в современном мире: методология анализа и практика исследований. - М, 2003.

8. Рак Н.Г. Менеджмент в социальной сфере: Учеб.-практ. пособие. - М., 2001.

9. Різун В. В. Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій / В. В. Різун // Психолінгвістика. - 2012. - Вип. 10. - С. 305-314. -

Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psling_2012_10_44

10. Холод О.М. Світ соціальних комунікацій наук. журн. [гол.ред. О.М. Холод]. –Т.8. – К.: КиМУ, ДонНУ, 2012. – 200 с.

14. Електронні інформаційні ресурси

15.

1. Асоціація політичних консультантів України. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://www.piar.kiev.ua/>.

2. Різун В. В. Теорія масової комунікації / В.В. Різун.— К.: Видавничий центр — Просвіта, 2008.— 260 с. [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://joumlib.univ.kiev.ua/Teoriya_mas_com.pdf.

3. Со-Общение- Електронна версія журналу Со-Общение. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://www.soob.ru>

4. Український сайт про PR, маркетинг і рекламу. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://www.prschik.kiev.ua>.